

З українського життя.

III черговий з'їзд української соціал-демократичної партії. З діяльності парламентської „Української трудової громади“. Українські студентські організації. Українська преса і її дефекти. Потреба видання популярних книжок по національному питанню взагалі і по автономії України з окрема.

Тяжкі репресії «конституційного» міністерства д. Столипіна, що сливе нічим не різняться від тих репресій, яких свого часу вживало «республиканське» міністерство Тьера, дають себе відчувати і на українському полі. Морок реакції тушить світлі огні політичної акції. Міцними путами сковує рухи народніх українських мас. Великими і до часу непоборними перешкодами стає на шляху діяльності українських політичних партій, що хотілиб, кожна відповідно до своєї програми і поглядів, допомогти свідомості українських мас і зреалізуванню цієї свідомості в певні акти політичного, національного і класового характеру. Тягар реакції страшенно дас себе відчувати на Україні і на поверхі її політичного життя ми зустрічаемо дуже мало фактів, яків казали нам про успішну діяльність політичних українських організацій, про їх зрост або внутрішній розвиток, про межі чи інтенсивність їхнього впливу на ті чи інші группи українського громадянства. Ми не можемо нічого сказати про діяльність таких, напр., організацій, як Українська радикальна-демократична партія, українська селянська спілка, українська учительська спілка, що за часів «свободи» виявляли певні ознаки життя і рухливости. Молоді,

організаційно не міцні і не стали вони в першу чергу з поміж інших українських політичних організацій піддали руйнуючому впливові реакції і хоч, звичайно, не може бути й мови про те, щоб їх цілком було знищено, але всеж діяльність їхня значно зменчилась рівняючи з «часами свобод». І це треба сказати не тільки про організаційний бік останньої. «Аварії», понесені згаданими українськими політичними організаціями, тяжко відбилися, наприклад, на видавництві кожної із цих організацій. Воно страшно зменшилось і навіть в такій організації, як Українська радикально-демократична партія, сливе цілком припинилося.

Єдиною політичною вкраїнською організацією, що сяк-так виявляє останніми часами ще певну рухливість і активну діяльність, є українська соціал-демократична робітнича партія. Не дивлячись на те, що увага та тягар реакційних утисків найбільше спадає на Україні на ті елементи нашого громадянства, на які спирається в своїй діяльності ця партія, а власне, на українські робітничі маси, українські соціал-демократи уявляють тепер найбільш трівку українську партію, організаційно не зруйновану, партію з певними ознаками життя, розвитку, творчості організаційних норм і внутрішнього зросту. Принаймні ті відомості, які подавались про неї останніми часами в українській¹⁾ а також і в російській²⁾ пресі кажуть нам про це. В останніх числах минулого марта відбувся третій черговий з'їзд цієї партії. На порядку данному з'їзду між іншим стояли такі питання: 1) звідомлення організацій партії; 2) сучасний політичний момент, 3) партизанські виступи; 4) справа зъєднання з російською соціал-демократичною робітничою партією; 5) улаштування партійної роботи взагалі і видавництва з окрема; 6) перегляд партійного статуту та інші. По словам «Ради», звідкіль ми беремо ці відомості, з'їзд головну свою увагу звернув на улаштування організаційних справ та упорядкування партійного видавництва. На

¹⁾ „Рада“, „Рідний Край“, „Земля і Воля“.

²⁾ „Товарищ“, „Русь“, „Кievskij Gолос“.

з'їзді обіграно було спеціальну редакційну комісію і доручено їй поставити найкраще видавничу справу. Між іншим, як сповіщає в останньому числі (15) Львівська «Земля і Воля» (центральний орган українських соціал-демократів) в Галичині та Буковині), з'їзд довгі спіннявся на питанні про необхідність видавати спеціальний теоретичний партійний орган, який мав би своєю метою подавати програмові статті і освітлювати різні питання життя і науки з певного соціал-демократичного світогляду. Після довгих діскусій одноголосно було ухвалено негайно приступити до видання такого теоретичного органу, причім провадити його рішили за спільною участю і соціал-демократів з австрійської України. Минаючи інші постанови з'їзду, як от приміром, зміна партійного статуту в напрямку більших полекшень в справі приймання ширшого кола членів до партії, треба зазначити постанови з'їзду в справі з'єднання з російською соціал-демократичною робітничою партією. Як відомо справа ця обговорювалась і на минулому (ІІ) з'їзді українських соціал-демократів. Ультимативними вимогами для з'єднання з р. с. д. р. п. українські соц.-демократи виставили тоді такі пункти:

1. Українська соц.-дем. увіходить в російську с.-д. р. п. як соціал-демократична організація українського пролетаріату, працююча на Україні.
2. Укр. с.-д. самостійна у всіх питаннях місцевої роботи, на підставі спільної партійної програми і тактики.
3. У. с.-д. має свої місцеві організації, центральні інституції, з'їзди і конференції.
4. У. с.-д. бере участь в спільних партійних конференціях і з'їздах на підставах, спільних з іншими організаціями рос. с.-д. р. п.
5. Укр. с.-д. має своє представництво в ц. к. р. с.-д. р. п. по згоді з останнім.
6. Всі місцеві організації складають спільний керуючий центр (комітет) р. с.-д. р. п. на підставі спільних виборів без ріжниці національності членів партії.

7. У. с.-д. має представництво в делегації р. с.-д. р. п. на міжнародніх соціалістичних конгресах.

Умовою свого вступу в склад р. с.-д. р. п. Укр. с.-д. ставить визнання автономії України¹⁾.

На цей проект зъеднання ц. к. р. с.-д. р. п. відповів негативно. Він відкинув § 5 проекта, де говориться про представництво укр. с.-д. в спільному центральному комітетові зъеднанної партії; відкинув також і принцип національних організацій, покладений українськими соціал-демократами в основу будівлі своєї партії. Замісць цього Ц. К. Р. с.-д. р. п. пропонував українським соц. дем. організаціям цілком залишити свою організаційну самостійність і злитись з організаціями Р. с.-д. р. п., що існують на території України. Цей контр-проект укр. с.-д. не був принятий і третий черговий зъезд тільки підтвердив той самий погляд, який висловлено було в цій справі на поопередньому зъезді партії: партія вважає за можливе злучитися з російською роб. с.-д. партією тільки в тому разі, коли російська партія визнає постулат автономії України, організаційну самостійність укр. с.-д. партії та представництво її в спільному всеросійському центральному комітетові. Чи скоро станеться так, що надії укр. с.-д. здійсняться—невідомо, та тільки треба зауважити, що центральні інституції рос. с.-д. р. п. не виявляють поки що бажання пристати на пропозиції укр. с.-д. і відмовитись від своїх централізаторських тенденцій в справі організації загально-російської робітничої партії. Як сповіщалось свого часу в «Товарищ» ц. к. рос. с.-д. боїться відступити від своїх організаційних принципів через те, що це могло вплинути деструктивним робом на цілу партію, організаційно ослабити її і відбитись негативно на чистоті світогляду членів партії, прищепивши їм певні елементи буржуазності та націоналізму. Такий страх не має, звичайно, під якого грунту під собою, бо тоді довелося б виключити із рядів соціал-демократії таку велику і міцну соціал-демократичну орга-

¹⁾ Див. „Вільна Україна“ 1906 р. кн. 5—6.

нізацію, як Австрійська соціал-демократія, де принцип національних організацій покладено в основу будівлі цілої робітничої партії і, як кажуть факти, не тільки не шкодить розвитку і збільшенню сили та впливові партії, а, навпаки, допомагає справі робітничого руху і класової боротьби в Австрійській державі. Очевидно, її самі факти примусять з часом і російських соц.-д. відмовитись від доктринальних, вироблених в кабінетах, а не в лабораторіях життя принципів організацій і піти слідком за австрійськими соц.-дем. а почасті і за германськими, які теж останніми часами стали на цей шлях, давши певні широкі організаційні права польським соц.-дем. Познані й Сілезії¹⁾. Та й постанова Стокгольмського з'їзду рос. сод.-дем. в справі з'єднання з соціал-демократами Польщі та Литви, з Бундом і Латишською соц.-демократією²⁾, свідчать, що відповідь, яку дав ц. к. р. с.-д. р. п. на проект з'єднання з українськими соціал-демократами, то—*sui generis*—пережиток старих часів «подпольного» існування партій, може й оправданий для тих часів, але цілком неприданий в конституційних умовах, які рано—чи пізніше з логікою фактів мусить увійти в життя. В умовах з'єднання рос. с.-д. із згаданими національними с.-д. організаціями Росії принцип національних організацій і федерацівного устрою цілої партії хоч і не проведено консенсусом, але все ж вони зазначаються певним децентралізаторським характером, який, розвиваючись далі, певно приведе загально-російську с.-д. партію до федерацівного устрою і перебудованню її на принципах національних організацій пролетаріату.

Звертаючись до діяльності інших політичних організацій українських ми мусимо спинитись трохи тілько над українською трудовою громадою Державної Думи. Діяльність ця не виявилася

¹⁾ Див. «Звено», № 1.

²⁾ Див. «Протоколы Объединительного Съезда российской социал-демократической рабочей партии, состоявшагося въ Стокгольмѣ въ 1906 г. Мотква 1907 г.

за минулий місяць в якихсь видатних фактах і особливо реальних здобутках. Крім виступу члена громади, депутата до Державної Думи від Полтавщини, д. Сайка в справі аграрного питання, ми не можемо зазначити зараз ні одного політичного акту, ні одного факту, який би свідчив, про інтенсивне життя «громади». про її внутрішній зрист, ріжномаіті діяльність в справах думської творчої праці і політично-національного освідомлення українських народніх мас. Може це пояснюється тим, що українська парламентська фракція уявляє із себе не суцільну політичну одиницю, однакового свідогляду, а конгломерат ріжних, подекуди цілком протилежних політичних течій і напрямків, по самій суті своїй мало здатний до одностойної і гармонійної діяльності в певному консеквентно віддержаному напрямку. Та як бы там не було, українська трудова громада в Думі не виявляє з себе міцної організації, до голоса якої б прислухалось ціла Дума, з поглядами і тактикою якої так чи інакше рахувалась б решта думських послів. Українські посли виступають здебільшого на думській трібуні і в ріжних думських комісіях не як члени української парламентської фракції, а як представники інших політичних організацій, або якихсь думських фракцій, але тільки не української. В цім напрямку вони, очевидно, не далеко відстали від членів ухраїнської думської фракції Першої Думи, які теж не дуже любили виступати від імені останньої, з більшою охотою виступаючи як к.-д. або трудовики. (Пригадаймо виступи в першій Думі д. д. Шрага, Чижевського, Теслі і ін.). В перший раз українська трудова громада заманіфестувала себе прилюдно виступом депутата Сайка в справі аграрного питання. Представник «громади» висловив погляд своєї фракції на цю справу. Зміст його такий:

»Парламентські фракції трудової групи і крестьянської спілки в своїй програмі в § 1 говорять Земельне законодавство повинно йти до того, щоб завести такі порядки, при яких вся земля, з усім, що є в ній і водами, належала б всьому народові, при чому земля, потрібна для сільського хуїйства, могла б оддаватися на користування тільки тим, хто буде сам її порати.

Всі граждане повинні мати рівне право не тає користування цею».

На цей параграф українська фракція зовсім пристає. Що ж до § другого, де говориться, що «для цього повинен бути за-кладений всенародний земельний фонд, в який повинні увійти всі казенні, удільні, кабінетські, монастирські і церковні землі; що в той же фонд повинні бути силою одібрані поміщицькі і інші приватно-владільческі землі, наскільки розміри окремих маєтків перевищують встановлену для даної місцевості трудову норму», то тут українська група слова «всенародний земельний фонд» заміняє словами: «краєвий національний земельний фонд, що мусить послужити основою соціального ладу».

§ 4 говорить: «Плата за примусом одібрані і по добрій волі оддані у всенародній фонд землі приватні повинна робитися за кошт держави; розмір цієї плати і умови про те, як її виплачувати, а також ті случаї, коли земля переходить безоплатно, можуть бути зазначені не перше, ніж це питання і вся земельна реформа будуть обмірковані народом на місцях».

Українська фракція пристає на цю думку, не міркуючи про те, варто, чи не варто платити викуп: про це сам народ мусить рішати на місцях.

Українська фракція вважає найбільшою неправдою на світі приватну власність на землю, її скарби і води її. А щоб доказати, що українці зовсім признають це, скажу от що: в 1905 р. в Полтавщині було скликано економічні зуїзди; на цих зуїздах при губернських земських управах всі повноважні, вибрані своїми громадами, заявляють, що неповинно бути приватної власності на землю, що вона повинна перейти в національний земельний фонд. У Великоросії або не знають приватної власності на землю, або вона там доходить до 10—12 процентів; а у нас на Україні — од 40—94 проц., за винятком південної України — бесарабської, херсонської, катеринославської і таврійської губ., де приватна власність падає до 13 проц.

В § 9 сказано: «Решта землі, наскільки вона може бути взята для господарства, дається для користування всім, хто хоче

обробляти її своїми руками, при чому, що до порядку, то тутешнім людям дается перевага, так само як і хліборобам перед нехліборобами. В кожнім разі «кожний трудящий має право на землю для садиби в тій місцевості, де він живе, і право на наділ там, де є лишки землі».

Але у нас на Україні, опріч місцевого пролетаріату, є ще 5 мил. зашлого сільськогосподарського пролетаріату, який своїм потом поливає поміщицькі лани. Нема гадки, цей пролетаріат, коли схоче—повинен отримати землю.

Далі, цукроварні. Вагу їх всі признають, і вони повинні перейти до рук народу і управлятись місцевими органами самоврядування.

Заява української фракції.

Дивлячись на справу такими очима, парламентська українська фракція заявляє: вона буде домагатись негайного скасування земельних законів, виданих в порядку 87 ст. до скликання Думи; вона буде стояти за те, щоб крестьянський банк спинив свою роботу, за негайне заведення на місцях земельних комітетів, вибраних вселюдним, рівним, прямим і тайним виборчим правом; щоб земельний закон був розроблений комісією, не гаючись, але в самій загальній формі, докладне ж розроблення мусить бути передано на місця; за правильне розподілення бюджетних сум, особливо по народній просвіті, і, нарішті, за негайне заведення широкої місцевої самоуправи, заведеної на основі вселюдного, прямого, рівного і тайного голосування, яке і наблизить до відродження одіраного автономного ладу на Україні.

Що до земельного питання, то наша парламентська фракція внесе цими днями записку в земельну комісію».

Не зупиняючись над характеристикою заяви української парламентської фракції ми мусимо зауважити, що вона лише в загальних рисах зъясовує ті межі, в яких треба рішати на її думку болюче земельне питання. Заява зъясовує тільки принципи розвязання земельного питання і нічого не каже про ті спеці-

фічні особливості, які має це питання спеціально на Вкраїні. Через це не можна не побажати, щоб свій намір внести окрему записку про розвязання земельної справи на Україні труда в українська громада виконала яко мога скоріше.

Не тільки виборці, що обібрали з України послів до Державної Думи, але й ціла Українська людність мало що знає про діяльність кожного з окрема своїх заступників в народному представництві так само як і про діяльність тієї політичної організації, до якої вони вступили, щоб спільними силами і заходами боронити інтереси рідного краю і народу. До цього часу Українська парламентська громада не могла видавати свого дрюкованого органу, через який могла б більш менч регулярно озиватись до Українського населення, дякуючи якому могла б звязати себе з останнім і одержувати від нього певні вказівки та коррективи. Видання запропонованих уже більше місяця тому «Вістей з Думи» (Рідна Справа) мало щось посовутесь наперед, відбиваючись надзвичайно шкодливо і на справі організації самої парламентської громади, а ще більше на справі політичного освідомлення і організованності широких українських мас. Цей дефект в діяльності «громади» особливо яскраво виступає перед нами коли згадаєш, що майже всі парламентські фракції видають кожна свій спеціальний орган за діяльною участю членів Державної Думи. Не можна не закинути українським послам, що вони мало дбають про те, щоб познайомити українську людність з своїми планами, намірами, із свою тактикою та поглядами. До цього часу програма Української Трудової Громади не знайома в окремих примірниках широким масам вкраїнським, не знають також вони і про те, в чому і як відріжняються їхні заступники від інших парламентських депутатів з аналогічних по своїм програмовим завданням та тактиці фракцій. Українська пресса дуже рідко бачить на своїх сторінках статті і «листи» українських послів, а через це і той контингент читачів, серед яких росповсюджуються українські часописи і які з національного боку становлять собою найбільш свідомі і активні елементи вкраїнського громадянства, позбавлені абсолютно всякої можли-

вости ознайомитись з характером та напрямком діяльності українських послів і, в разі потреби, подати їм відповідну раду. нагадати їм їхні обовязки перед Україною і взагалі внести в їхню діяльність певні коррективи. Із усіх українських послів—доси ми зустрічали в українській пресі тілько два імені: Вовчинського в «Нашій Думі», (причинені на другому числі) і о. Гріневича в «Раді». Репта не вважає за свій обовязок озиватись до української людності в рідний і найбільш зрозумілій для неї пресі. З такого факту не можна не посумувати і за негативні наслідки його не можна не обвинувати українських послів. Бо коли вони не робили цього в надії видання власного парламентського органу, то доведеться сказати, що це і не раціонально, і не практично і шкодливо для справи політичного освідомлення українських народних мас, що з великою жадобою сподіваються живого і щирого голосу свого заступника в тисячних, наболілих і ріжномайтих питаннях політичного, національного і класового життя як цілої держави взагалі так і України з окрема. Коли ж пригадати ще й той факт, що Українській молодій пресі, як може ніякій, доводиться пробивати собі шлях через неймовірні тяжкі перенони, через байдужість, туподумство і національну аморфність одних (категорія так зв. «землячків»—«тож малороссов» «хахлов» і т. д.), через непризвичаєність до українського слова темних мас селянства, робітників, через вороже становище до неї адміністрації і особливо поліцейських, коли пригадаємо ми все це, то зазначений нами факт байдужого відношення українських послів до української преси виступає особливо виразно і шкодливо для інтересів та розширення впливу останньої. Один факт діяльної участі українського посла в якісь українській газеті позитивно міг би відбитись на збільшенню інтереса до останньої серед широких верств нашого громадянства а в конечному результаті на підвищенню національної і політичної свідомості цих мас, на зрості їхнього культурного розвитку та координованої національної активності.

З огляду на все отсе українська трудова громада Державної Думи мусить усунути зазначені нами дефекти з своєї діяльності,

а окремі члени її повинні покласти всі сили, аби наблизити себе до української людності, звязати себе з нею, поставивши кожен свій виступ, кожне слово своє під контроль і опінію громадянства. Тільки таким шляхом і можна виконати як слід і з користю для рідного народу тяжкі і складні обовязки народного заступника!

Зупинившись над фактами з діяльності українських політичних організацій ми не можемо не згадати тут і про діяльність різних політичних організацій українського студенства. На фоні загальної інерції і підупаду вона виступає більш менш виразно і в кожному разі варта того, щоб про неї згадати в огляді українського життя. Поскілько знайомить нас з життям українського студенства українська а почаси й російська пресса, останнє скрізь виявляє певні ознаки рухливості і тенденції до організованої діяльності в межах університету. Засновуються і партійні студенські громади і громади безпартійні. Одні ставлять свою метою культурні і національно-просвітні завдання. Інші, не обмежуючись цим, хотять розширити межі своєї діяльності і провадити її в певному програмному напрямку, відповідно до того чи іншого світогляду. І коли раніше про українське студенство, як щось ціле чи самостійне, або варте уваги не могло бути й розмови, то за останній рік ситуація значно змінилась і українське студенство починає відігравати досить поважну роль в життю університетському. Особливо це треба сказати про українських студентів Київського університету. І як серед політичних партій українських ледве чи не найбільш организованою і діяльною партією являється партія Українських соціал-демократів, так само організовано і найбільш активно виступають вони і в мурах університету. Власне кажучи, коли її можна говорити про якусь українську студентську організацію міцну і впливову, то доведеться говорити тільки про укр. соц. дем. Інші організації або не значні по кількості своїх членів, або перебувають ще в процесі ембріонального істнування, або роблять перші кроки до того, щоб із стадії ембріона стати справжньою організацією. В такому становищі перебувають саме тепер на київському уні-

верситеті українські соц.-революціонери. Об'єктивно і цікаво написана стаття д. М. Залізняка в ч. 87 «Ради» — «Про український рух у київському університеті», як раз підтвержує наш висновок, зроблений, на підставі газетних відомостей, про стан українських студентських організацій не тілько в київському університеті, а скрізь, де існують українські студентські гурти, включаючи сюди і ті вищі школи, що існують по за межами України. Об'єктивний аналіз цих відомостей виявляє, що найбільше життя, ініціативи і інтересу до національних українських справ а також і наукової підготовки до розвязання національної проблеми помітно в українських соц.-демократичних студентських організаціях. Це видно хоч би з того, що здебільшого з ініціативи укр. соц.-дем. відбуваються по університетах зібрания, реферати й доклади по питанням національного характеру: пасливими діскуссантами на них виступають також члени цих організацій, як це було напр. в Петербурзі, Дорпаті, Харкові і останніми часами особливо успішно в Київі. В загально українських справах, як, напр., в справі про заснування українських кафедр на київському університеті, ініціаторами і проводарями українського студентського руху явились також українські соціал-демократи, поставивши це питання на цілком демократичний ґрунт і звязавши його з інтересами української продукції, класової боротьби українського пролетаріату та політично-національної свідомості українських народних мас.

Сучасне становище українського студенства на університетах та інших вищих школах, що маються на території України, не таке ще поважне та впливове, яким би воно мусило бути відповідно до кількості українського студенства (по походженню) в цих школах. Та коли пригадати, що й самий український рух, як більш менш свідома громадська течія—явище тільки недавніх часів, то нема нічого дивного і в тому, що українське студенство не займає в університетах на території України ідейно того домінуючого становища, яке належиться йому по самій логіці речей. Елементарний розвиток українського руху з законом конечності скоро чи пізніше приведе, звичайно, до українізації сту-

денства по українських терріторіально університетах і перетворенню його в свідому національну силу. Що ж до еволюції українського студентського руху в центрі України—Київі, то ми цілком поділяємо висновки д. Залізняка, висловлені ним в згаданій нами статті. «Таким чином, каже автор її, оглядаючи разом український рух у київському університеті, ми можемо зауважити значний поступ. Через цілий рік переходить серед українського студенства спочатку дуже безформенного та несвідомого, процес діференціації та організації. Разом з тим росте і набірас сили змагання працювати на українському ґрунті; з цього погляду українське студенство значно поступило наперед в порівнянні з початком року. Істнуючі українські організації беруть діяльну участь в справі ознайомлення як несвідомих українців так і всього київського студенства з українськими домаганнями і вияснюють їх необхідність. Таким чином угворюється ґрунт, стоячі на якому, українські студентські організації, зможуть од агітації та петиції перейти до справжньої боротьби за українізацію Київського університету, першим кроком до чого буде заведення українських кафедр»¹⁾.

У великий пригоді скорішому національному освідомленню не тілько українського студенства а і взагалі цілого українського народу стала б українська преса і відповідні видання, коли б тільки вони так як слід задоволіяли неокучу потребу українського громадянства в науковій літературі і газетних статтях по національному питанню. На превеликий жаль в українській пресі ми і не знаходимо—або знаходимо, та тілько в мікроскопічних розмірах—відповіді на настиглі питання нашого національного життя. Не торкаючись зараз інших дефектів української преси, про які говоримо іншим разом, на цей раз ми спинемось тілько на тій прогалині що до національного питання. яка кидаеться просто на очі кожному, хоч трохи знайомому з українськими газетними виданнями. Національне питання вза-

¹⁾) «Рада» ч. 87.

галі і українське з окрема не знаходило в ній відповідного місця. За весь час видання, наприклад «Громадської Думки» і «Ради «Рідного Краю», (беремо постійні видання, не згадуючи про газетні українські метеори), ці часописи мало присвячували уваги принципіально-теоретичній частині українського питання, а ще менше розвязанню його в конкретних умовах життя України. Український народ, як культурно-психологічна одиниця, як національно-політична категорія з певними особливостями, з характерними рисами своєрідного господарського життя так, як і раніш, і тепер виглядає не дослідженим, не вивченим, мало відомим навіть свідомішим елементам українського громадянства. Особливо це треба сказати про господарське життя України. Українська фабрична продукція, земельні відносини, ріжні тини господарства на Вкраїні, становище і життя українського робітника на ріжних фабричних чи сільсько-господарських підприємствах, економічні відносини села, торгівля, транспорт товарів, форми і розміри державного фіска на Україні—і багато інш.—все це доси сливе *terra incognita*, сфера майже не зачеплена і неосвітлена українською пресою в фактах, ціфрах, ілюстраціях і певних наукових висновках. Так само мало зачеплено і угруповано і важливе питання про автономію України, горячим—але без відповідних та науково переконуючих аргументів—апостолом і прихильником якої виступає українська преса. Ми не зробимо помилки і нічого не прибільшимо, коли скажемо, що й внутрішні відносини українського громадянства, відносини між собою ріжніх українських партій політичних, об'єктивна, річева оцінка їхніх програм і діяльності ріжніх українських культурно-просвітніх товариств—сливе не освітлювались українською пресою, яка здебільшого обмежувалась на хронікерську реєстрацію фактів, подій і памірів з діяльності тих чи інших національних гуртів, організацій і товариств. А між тим така критика і така оцінка могла б значно допомогти більшому успіху національної справи, більшому розвитку нашого громадянства, заінтересованності його національними справами в самому широкому розумінні цього слова і—в результаті всього цього—більшій активності цілого

українського громадянства. Ми, звичайно, не хочемо сказати, щоб українська преса не мала «благих пожеланій», і «добріх намірів» в цім напрямку. В передовий статті з привалу виборів до Державної Думи «Рада», наприклад, писала: «на живих прикладах... вони (українські партії) мусять показати, що усі... домагання політичного, соціального, економічного, культурно-просвітного характеру можуть здійснитися для українського народу тілько тоді, коли він матиме певні автономні права» (ч. 82 за 1906 рік). Завдання—похвальні, пекучі і як раз на часі! Але фактів, життю ілюстрацій до виставлених постулатів виборчої пропаганди єдиний щоденний орган український, що теж, парівні з ріжними партіями, мусить виконувати політичні функції, і не постарається подати через увесь час свого існування. Все те, що він подав, занадто мікроскопічне, незначне і мало здатне для того, щоб український народ міг переконатись на підставі його, що автономія для України справді є річчю потрібною і користною.

Автор цікавої статті в Л. Н. В. (кн. I за 1907 р.) «Національне питання та виборча агітація на Україні» д. М. Порш, вказуючи ті гасла, які перш усього політичні українські партії мусять нести в народ, справедливо зауважив, що перше, на що вони мусять звернути увагу і в чому вони всі погодяться між собою—це агітувати за те, щоб розвязання земельного питання на Україні було сполучено з розвязанням справи про політичну автономію української землі. Але знов таки, крім загальних, схематичних і через це непереконуючих фраз згаданий нами єдиний щоденний орган український мало допоміг українським масам в цій справі. Він навіть не познайомив їх з поглядами ріжних партій українських на цю пекучу справу, не подав порівнюючої оцінки цих поглядів, як не познайомив річево і з поглядами ріжних течій українського громадянства на інші питання національного нашого життя. А між тим єдиний щоденний український орган, як «межипартійний», «що дає місце статтям, які освітлювали б питання з ріжних партійних становищ поступового демократичного напрямку», міг би з честью і користю для

справи виконати це завдання. Українські народні маси мали б тоді спромогу самі вибрати те, що їм до вподоби і приставати до того чи іншого погляду в кожному окремому питанні їхнього життя. Такий прийом, крім добра, нічого не приніс би для українського народу, політичному національному та культурному розвитку якого ставить своїм завданням служити «Рада», бо, познайомивши його з ріжними поглядами по ріжним питанням, збогатив би їх новими відомостями, та фактами, а в кінцевому результаті допоміг би цій свідомості піднятись на вищу ступінь. Так само невтішно, здається нам, стоїть справа і з іншими гаслами національної пропаганди на Україні; як от, приміром,— ненормальності і исколивість для українського народу системи державного опадаткування і реформа її в звязку з автономією України. реорганізація адміністрації на Україні в звязку з залежністю цієї адміністрації від автономного сейму українського і т. д. Хоч як пекучі згадані цими питання для України, але докладно вияснити їхнє значення для українського народу ні одна з політичних партій українських ні одна з українських газет не вияснили як слід ні в формі наукових розслідів, ні в формі журнальних статей, ні в формі газетних докладних заміток, ні, нарешті, в формі популярних народних видань, де уміщено було, сказав би,—квінтесценцію, найголовніші висновки і живі іллюстрації—аргументи для пропаганди ідеї автономії України. Зроблено тільки початки в цій справі, незначні, не численні, не систематизовані в суцільну картину. За цими початками мусять з'явитись більш докладні, ширші відомості, на підставі яких можна б було зробити узагальнюючий синтез науково і життєво уґрунтованих постулатів автономії України.

Потреба в виданню і наукових розправ і популярних брошур по національному питанню взагалі і по автономії України зокрема зростає—що далі—все більше і більше серед ріжних верств нашого громадянства. Українська преса, українські політичні партії і культурно-просвітні товариства мусять покласти всі сили, аби негайно допомогти цій пекучій потребі. Виходячи з цього ми не можемо не привітати постанови ради Київської «Просвіти», що

оголосила, як сповіщає «Рада», конкурс на популярну брошуру про автономію України. З цього, власне треба було й почати видавничу діяльність згаданому товариству. Чудесно зробила б Київська «Просвіта», колиб подбала ще й про видання популярних книжок про аграрну справу у нас, на Україні, про життя українських робітників, селян, про політичні свободи то що, взагалі про життя нашої країни і нашого народу. Київській «Просвіті» в своїх виданнях треба більше уваги присвятити українському життю, в ріжких його формах і проявах. Хоч і як сімпатичні і корисні ті видання, що випустила це товариство за минулий рік, як напр., «Оповідання про Ірландію» Дорошенка, «Земельна Справа в Новий Зеландії» переказала М. З. «Як визволилися Північні Американські Штати» М. Загірньої, але ще більш корисними для нашого народу були б видання такі, напр., в яких би подавались ради про те, як у нас, на Україні стойти земельна справа і як її треба розвязати, як визволитися нашому народові від національної панщини то що. Книжки на болючі питання нашого національного життя саме тепер більш потрібні для нашого народу, ніж книжки про життя чужоземних країн і народів або ті видання, якими хоче Київська «Просвіта» нагородити наше громадянство. Ніхто, звичайно, не буде відкидати користі і від таких видань, але в той час, який ми переживаємо, треба думати про більш живе. Такі видання можуть ще якийсь час підождати, тоді як ріжномаїті і наболілі потреби нашого народу в популярних виданнях на найбільш пекучі питання економічного політичного, національного і класового життя ждати не можуть і вимагають, щоб їх негайно було задоволено в першій лінії, звичайно, тими, хто свідомо і з власної волі бере на себе обовязок домагати свідомості і активній діяльності наших народніх мас.

С. Петлюра.